

12.05.2020r.
19.05.2020r.

W ramach wstępu proszę o przypomnienie niektórym Waszym kolegom/koleżankom o oddawanie/przesyłanie prac. Wysyłacie je ZAWSZE na tego samego maila- dawidkoch.szkola@gmail.com W razie problemów czy innych spraw, które uniemożliwiają Wam oddanie pracy, proszę o kontakt przez tego maila. Gdy prace nie będą oddawane w terminie (i tak staram się zadawać stosunkowo mało, by Was nie przeładować obowiązkami) o sytuacji będą informowani Wasi wychowawcy.

Z TEGO TEMATU NIE MA PRACY DOMOWEJ

Programy narzędziowe w środowisku tekstowym systemu Linux

Cały dział znajduje się w książce od strony 187 do 195. Zagadnienia:

- Edytor tekstu vi,
- Skrypty powłoki,
- Archiwizacja zbiorów systemu Linux,
- Kompresja zbiorów systemu Linux,
- Publikacje elektroniczne systemu Linux.

Materiały uzupełniające i rozszerzające wiedzę w podręczniku:

1. Edytor tekstu vi:

<https://mlodytechnik.pl/eksperymenty-i-zadania-szkolne/wynalazczosc/29700-edytory-tekstu>

Vim możecie sobie zainstalować na Windowsie- <https://download.komputerswiat.pl/biuro-i-praca/edytory-tekstu/vim>

Tutorial- <https://openvim.com/>

2. Skrypty powłoki:

<https://blog.helion.pl/blyskawiczny-kurs-pisania-skryptow-powloki/>

<https://devopsiarz.pl/bash/tutorial-kurs-pisania-dobrych-skryptow-bash-wstep-dobre-praktyki-shellcheck/#przyk%C5%82ad-dobrego-skryptu-wersja-poprawiona>

<https://www.youtube.com/watch?v=Y3YP6BiTjsg>

<https://bash.0x1fff.com/zaawansowane/organizacja-kodu.html>

3. Archiwizacja zbiorów systemu Linux

<https://pasja-informatyki.pl/sieci-komputerowe/linux-ubuntu-server-archiwizacja-kompresja-danych/>

<http://mfranczak.pl/archiwizacja-i-kompresja-zbiorow-systemu-linux/>

4. Kompresja zbiorów system Linux

<http://mfranczak.pl/archiwizacja-i-kompresja-zbiorow-systemu-linux/>

<https://linuxize.com/post/gzip-command-in-linux/>

5. Publikacje elektroniczne systemu Linux

Praktycznie na każdej lekcji podaję Wam strony z informacjami o Linuxie.

Dwie kolejne:

<https://linux-magazine.pl/>

<https://www.linux.pl/>

Programy narzędziowe w środowisku tekstowym systemu Linux

ZAGADNIENIA

- Posługiwanie się edytorem tekstu vi
- Tworzenie skryptów powłoki
- Kompresja i archiwizacja
- Tworzenie archiwów w systemie Linux
- Kompresowanie i dekompresowanie plików i katalogów
- Publikacje elektroniczne dotyczące systemu Linux

17.1. Edytor tekstu vi

Edytor vi jest dostępny we wszystkich klonach systemu Unix/Linux, a w większości systemów jest edytorem domyślnym. Niektóre programy, np. cron, wykorzystują vi jako swój bazowy edytor opcji. Sposób obsługi vi jest różny od sposobu obsługi edytorów pracujących w środowisku Windows. Każdy użytkownik Linuksa powinien więc poznać vi przynajmniej w takim stopniu, aby mógł wykorzystać go do edycji plików konfiguracyjnych. Istnieje w zasadzie tylko jedna metoda nauczania się obsługi – trzeba ćwiczyć w praktyce. Na potrzeby początkujących użytkowników vi opracowano samouczek, który w ciągu kilkudziesięciu minut pozwoli na przećwiczenie podstawowych możliwości edytora. Interaktywny samouczek programu vi w wersji angielskiej jest dostępny m.in. na stronie <http://www.openvim.com/tutorial.html> lub w wersji polskiej na wielu stronach przygotowanych dla początkujących użytkowników.

Istnieje kilka wersji edytora vi. Najpopularniejsza i najbardziej rozbudowana jest wersja VIM, która ma też najwięcej opcji i możliwości, lecz zasady pracy w obu programach są podobne. Edytor vi pracuje w środowisku tekstowym; może być uruchomiony za pomocą polecenia vi. Jeżeli trzeba utworzyć nowy lub otworzyć istniejący plik, można od razu podać jego nazwę, np. vi plik.txt.

Na ekranie można wydzielić dwa obszary robocze: obszar poleceń (ostatnia linia na dole ekranu) i obszar edycji tekstu (pozostałe linie). Edytor vi ma dwa tryby pracy: tryb poleceń do wydawania poleceń określających, co chce się zrobić, oraz tryb edycji, w którym edytuje się tekst. Po uruchomieniu vi domyślnie znajduje się w trybie poleceń. Aby przejść do trybu edycji, należy nacisnąć klawisz [INS] (insert); aby przejść do trybu poleceń, należy nacisnąć klawisz [Esc].

Aby zakończyć pracę z vi, należy nacisnąć: [Esc] :q! – bez zapisu tekstu do pliku, [Esc] :wq – z zapisem tekstu do pliku.

Przemieszczanie się po tekście odbywa się za pomocą klawiszy kursorów w obu trybach pracy, a dodatkowo w trybie poleceń można użyć przycisków [h] – lewo, [j] – dół, [k] – góra, [l] – prawo. Liczba opcji, jakimi dysponuje vi, jest bardzo duża. Aby poznać najczęściej używane, należy uruchomić samouczek i wykonać wskazane ćwiczenia.

17.2. Skrypty powłoki

Skrypty są zwykłymi plikami tekstowymi, w których są zapisane polecenia zrozumiałe dla powłoki. Zadaniem powłoki jest przetłumaczenie ich na polecenia systemu. Aby przywołać skrypt, należy:

- stworzyć plik, w którym trzeba umieścić kod, np.

```
touch naszskrypt.bat
```

- za pomocą dowolnego edytora tekstu wpisać do pliku kolejno wykonywane polecenia;
- nadać uprawnienia do wykonywania pliku dla uprawnionych użytkowników;
- uruchomić skrypt:

```
./naszskrypt.bat
```

gdzie symbol ./ oznacza, że skrypt znajduje się w bieżącym katalogu. Przykładowy bardzo prosty skrypt może się składać z następujących poleceń:

```
#!/bin/bash
```

```
#Tu jest komentarz. echo „Hello World”
```

Pierwsza linia skryptu zaczynająca się od znaków #! ma szczególne znaczenie – wskazuje na rodzaj powłoki, w której skrypt ma być wykonany. Tutaj skrypt zawsze będzie wykonywany przez interpreter poleceń /bin/bash, niezależnie od tego, jakiego rodzaju powłoki używamy w danej chwili.

Znak # (hasz) oznacza komentarz – wszystko, co znajduje się za nim w tej samej linii jest pomijane przez interpreter.

Trzecia linia spowoduje wydrukowanie na standardowym wyjściu (*stdout*), czyli na ekranie, napisu: „Hello World”.

W języku powłoki występują pewne słowa zastrzeżone, np.:

!	done	esac	function	Select	while	time
case	elif	Fi	If	Then	{	[
Do	else	for	in	until	}	]

Najczęściej używane polecenia w skryptach:

- **echo** – służy do wydrukowania napisu na standardowym wyjściu. Można też przekierować strumień danych do pliku;
- **read** – czyta ze standardowego wejścia pojedynczy wiersz;
- **zmienne programowe** (ang. *program variables*) – zmienne definiowane samodzielnie przez użytkownika, np. zmienna=„wartość” (nie może być spacji przed i po „=”). Do zmiennej można odwołać się przez podanie jej nazwy poprzedzonej znakiem \$, np. dla zmiennej x może to wyglądać następująco **echo \$x**;
- **zmienne specjalne** (ang. *special variables, special parameters*) – to najbardziej prywatne zmienne powłoki. Są one udostępniane użytkownikowi tylko do odczytu (istnieją jednak wyjątki). Kilka przykładów zmiennych specjalnych:
  - \$0 – nazwa bieżącego skryptu lub powłoki;
  - \$1..\$9 – parametry przekazywane do skryptu (uwaga! tu wyjątek – użytkownik może modyfikować ten rodzaj zmiennych specjalnych);
  - \$? – kod powrotu ostatnio wykonywanego polecenia;
  - \$\$ – PID procesu bieżącej powłoki;

- **zmienné środowiskowe** (ang. *environment variables*) – definiują środowisko użytkownika, dostępne dla wszystkich procesów potomnych, np.:
  - **\$HOME** – ścieżka do katalogu domowego użytkownika;
  - **\$USER** – login użytkownika;
  - **\$HOSTNAME** – nazwa hosta użytkownika;
  - **\$OSTYPE** – rodzaj systemu operacyjnego.
- instrukcja warunkowa **if** – sprawdza, czy warunek jest prawdziwy; jeśli tak, to wykonane zostanie polecenie lub będą wykonane polecenia znajdujące się po słowie kluczowym **then**. Instrukcja kończy się słowem **fi**. Składnia polecenia jest następująca:

```
if warunek then
polecenie1 else
polecenie2 fi
```

- **test** – służy do sprawdzania warunków. Składnia polecenia:

```
test wyrażenie1 operator wyrażenie2
```

może też być zapisane w nawiasach kwadratowych:

```
[ wyrażenie1 operator wyrażenie2 ]
```

Między nawiasami a treścią warunku muszą być spacje, tak jak powyżej.

Polecenie **test** zwraca wartość 0 (*true*), jeśli warunek jest spełniony, i wartość 1 (*false*), jeśli warunek nie jest spełniony, np. **test -e plik**

Wybrane przykłady operatorów polecenia **test**:

- e plik istnieje;
- = sprawdza, czy wyrażenia są równe;
- != sprawdza, czy wyrażenia są różne;
- d wyrażenie istnieje i jest katalogiem;
- r można czytać plik;
- w można zapisywać do pliku;
- x można plik wykonać;
- lt mniejsze niż;
- gt większe niż;
- ge większe lub równe;
- le mniejsze lub równe.

- instrukcja **case** – pozwala na dokonanie wyboru spośród kilku wzorców. Sprawdzana jest wartość zmiennej po słowie kluczowym **case** i porównywana ze wszystkimi wariantami po kolei. Jeśli dopasowanie zakończy się sukcesem, zostanie wykonane polecenie lub będą wykonane polecenia przypisane do danego wzorca. W przeciwnym wypadku zostanie użyte polecenie domyślne oznaczone gwiazdką *****. Składnia polecenia:

```
case zmienna in
„wzorzec1”) polecenie1 ;;
„wzorzec2”) polecenie2 ;;
„wzorzec3”) polecenie3 ;;
*) polecenie_domyślne
esac
```

Od razu nasuwa się możliwość zastosowania wewnątrz niej instrukcji **case**:

```
#!/bin/bash
echo „Co wybierasz?”
select y in X Y Z Quit
do
case $y in
„X”) echo „Wybrałeś X”;;
„Y”) echo „Wybrałeś Y”;;
„Z”) echo „Wybrałeś Z”;;
„Quit”) exit ;;
*) echo „Nic nie wybrałeś”
Esac
Break
done
```

- pętla **while** – najpierw sprawdza warunek, czy jest prawdziwy; jeśli tak, to wykonane zostanie polecenie lub będzie wykonana lista poleceń zawartych wewnątrz pętli. Jeśli warunek jest fałszywy, pętla zostanie zakończona. Składnia polecenia:

```
while warunek
do
polecenie
done
```

PRZYKŁAD 17.3

```
#!/bin/bash
x=1;
while [ $x -le 10 ] do
echo „Napis pojawił się po raz: $x”
x=$((x + 1))
done
```

- pętla **until** – sprawdza, czy warunek jest prawdziwy; jeśli jest fałszywy, to zostało wykonane polecenie lub była wykonana lista poleceń zawartych wewnątrz pętli, między słowami kluczowymi **do** a **done**. Pętla **until** kończy swoje działanie w momencie, gdy warunek stanie się prawdziwy. Składnia polecenia:

```
until warunek
do
polecenie
done
```

PRZYKŁAD 17.4

```
#!/bin/bash
x=1;
until [ $x -ge 10 ] do
echo „Napis pojawił się po raz: $x”
x=$((x + 1))
done
```

17.3. Archiwizacja zbiorów systemu Linux

Podstawowym narzędziem do obsługi archiwów w Linuksie jest program **tar**. Z pomocą **tar** tworzy nieskompresowane archiwum. W archiwum może znajdować się wiele plików i katalogów. Program **tar** domyślnie tworzy archiwum rekurencyjnie (z podkatalogami), umieszczając w nim wszystko, co znajdzie we wskazanym katalogu (w tym pliki i katalogi ukryte).

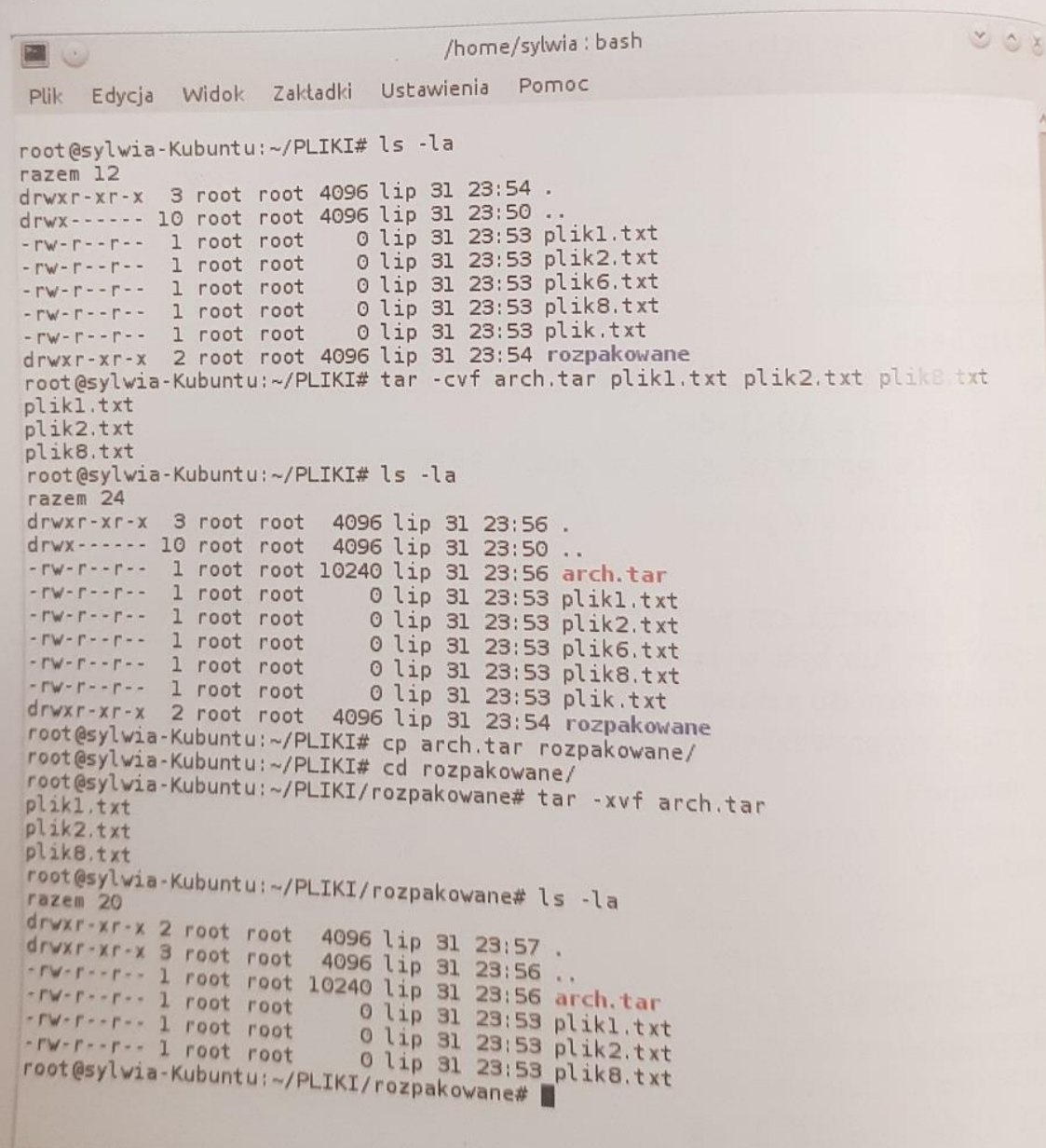
Składnia polecenia **tar** jest następująca:

tar *opcje nazwa_archiwum plik*

Najczęściej używane opcje polecenia **tar** to:

- **c** – tworzenie archiwum;
- **v** – podczas przetwarzania archiwum wyświetlane będą nazwy zbiorów;
- **f** – użycie wskazanego pliku, jako archiwum;
- **x** – wyodrębnienie zbiorów z archiwum.

Przykłady obsługi archiwum pokazano na rys. 17.1.


```
root@sylwia-Kubuntu:~/PLIKI# ls -la
razem 12
drwxr-xr-x  3 root root 4096 lip 31 23:54 .
drwx----- 10 root root 4096 lip 31 23:50 ..
-rw-r--r--  1 root root   0 lip 31 23:53 plik1.txt
-rw-r--r--  1 root root   0 lip 31 23:53 plik2.txt
-rw-r--r--  1 root root   0 lip 31 23:53 plik6.txt
-rw-r--r--  1 root root   0 lip 31 23:53 plik8.txt
-rw-r--r--  1 root root   0 lip 31 23:53 plik.txt
drwxr-xr-x  2 root root 4096 lip 31 23:54 rozpakowane
root@sylwia-Kubuntu:~/PLIKI# tar -cvf arch.tar plik1.txt plik2.txt plik8.txt
plik1.txt
plik2.txt
plik8.txt
root@sylwia-Kubuntu:~/PLIKI# ls -la
razem 24
drwxr-xr-x  3 root root  4096 lip 31 23:56 .
drwx----- 10 root root  4096 lip 31 23:50 ..
-rw-r--r--  1 root root 10240 lip 31 23:56 arch.tar
-rw-r--r--  1 root root   0 lip 31 23:53 plik1.txt
-rw-r--r--  1 root root   0 lip 31 23:53 plik2.txt
-rw-r--r--  1 root root   0 lip 31 23:53 plik6.txt
-rw-r--r--  1 root root   0 lip 31 23:53 plik8.txt
-rw-r--r--  1 root root   0 lip 31 23:53 plik.txt
drwxr-xr-x  2 root root  4096 lip 31 23:54 rozpakowane
root@sylwia-Kubuntu:~/PLIKI# cp arch.tar rozpakowane/
root@sylwia-Kubuntu:~/PLIKI# cd rozpakowane/
root@sylwia-Kubuntu:~/PLIKI/rozpakowane# tar -xvf arch.tar
plik1.txt
plik2.txt
plik8.txt
root@sylwia-Kubuntu:~/PLIKI/rozpakowane# ls -la
razem 20
drwxr-xr-x  2 root root  4096 lip 31 23:57 .
drwxr-xr-x  3 root root  4096 lip 31 23:56 ..
-rw-r--r--  1 root root 10240 lip 31 23:56 arch.tar
-rw-r--r--  1 root root   0 lip 31 23:53 plik1.txt
-rw-r--r--  1 root root   0 lip 31 23:53 plik2.txt
root@sylwia-Kubuntu:~/PLIKI/rozpakowane#
```

Rys. 17.1. Polecenia obsługujące archiwizację i wyodrębnianie zbiorów

PRZYKŁAD 17.5

Tworzenie archiwów zawierających zbiory

Aby utworzyć archiwum zawierające strukturę zbiorów utworzonych w przykładzie 15.1, wykonaj czynności przedstawione poniżej.

1. Zaloguj się na konto użytkownika.
2. W katalogu domowym wpisz polecenie

```
sudo tar -cvf arch.tar styczen/
```

Polecenie to utworzy archiwum zawierające wszystkie zbiory z katalogu **styczen**. Podczas przetwarzania katalogu będą wyświetlane nazwy aktualnie przetwarzanego zbioru.

3. Utwórz katalog, w którym archiwum zostanie rozpakowane za pomocą polecenia

```
sudo mkdir rozpakowane
```

4. Skopiuj plik **arch.tar** do katalogu **rozpakowane** za pomocą polecenia

```
sudo cp arch.tar rozpakowane/arch.tar
```

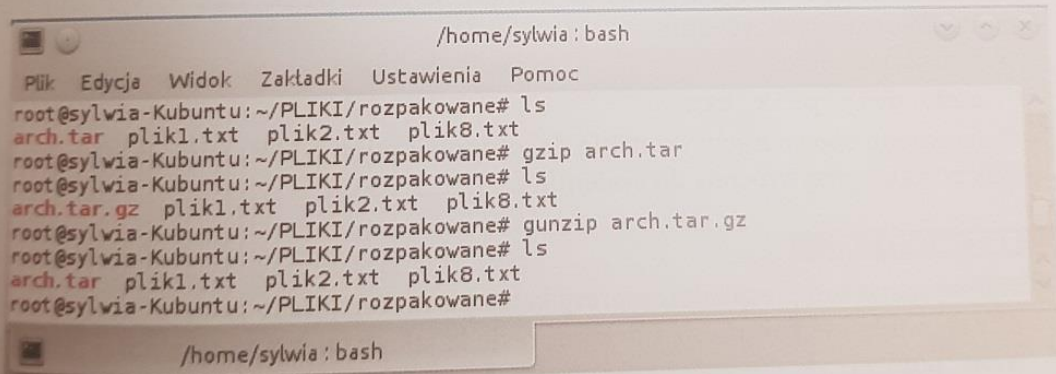
5. Zmień katalog na **rozpakowane** i wpisz polecenie

```
sudo tar -xvf arch.tar
```

6. Wyświetl drzewo zbiorów za pomocą polecenia **tree**.

17.4. Kompresja zbiorów systemu Linux

Istnieje wiele programów wykonujących kompresję zbiorów w Linuksie. Najczęściej używany jest program **gzip**. Przykład użycia programu **gzip** do kompresji pliku pokazano na rys. 17.2.


```
/home/sylwia : bash
Plik Edycja Widok Zakładki Ustawienia Pomoc
root@sylwia-Kubuntu: ~/PLIKI/rozpakowane# ls
arch.tar plik1.txt plik2.txt plik8.txt
root@sylwia-Kubuntu: ~/PLIKI/rozpakowane# gzip arch.tar
root@sylwia-Kubuntu: ~/PLIKI/rozpakowane# ls
arch.tar.gz plik1.txt plik2.txt plik8.txt
root@sylwia-Kubuntu: ~/PLIKI/rozpakowane# gunzip arch.tar.gz
root@sylwia-Kubuntu: ~/PLIKI/rozpakowane# ls
arch.tar plik1.txt plik2.txt plik8.txt
root@sylwia-Kubuntu: ~/PLIKI/rozpakowane#
```

Rys. 17.2. Kompresja i dekompresja pliku

Warto zwrócić uwagę, że podczas kompresji plik oryginalny jest usuwany z systemu. Skompresowany plik archiwum otrzymał nazwę **arch.tar.gz** (czasami stosuje się skrócony zapis **tgz**). W takiej postaci jest rozprowadzanych wiele programów przeznaczonych dla Linuksa.

Kompresji można poddać pliki lub całe katalogi wraz z podkatalogami. Podczas kompresji katalogu każdy plik jest kompresowany oddzielnie (rys. 17.3).


```
/home/sylwia : bash
Plik  Edycja  Widok  Zakładki  Ustawienia  Pomoc
root@sylwia-Kubuntu:~/PLIKI# ls rozpakowane/
arch.tar plik1.txt plik2.txt plik8.txt
root@sylwia-Kubuntu:~/PLIKI# gzip -r rozpakowane/
root@sylwia-Kubuntu:~/PLIKI# ls rozpakowane/
arch.tar.gz plik1.txt.gz plik2.txt.gz plik8.txt.gz
root@sylwia-Kubuntu:~/PLIKI# gunzip -r rozpakowane/
root@sylwia-Kubuntu:~/PLIKI# ls rozpakowane
arch.tar plik1.txt plik2.txt plik8.txt
root@sylwia-Kubuntu:~/PLIKI#
```

Rys. 17.3. Kompresja i dekompresja katalogu

W Linuksie **tar** może dokonać dodatkowej kompresji utworzonego archiwum, korzystając z programu **gzip**, w takiej sytuacji należy użyć dodatkowej opcji **-z**. Przykład utworzenia i dekompresji katalogu:

```
sudo tar -czvf arch.tgz katalog
```

Do dekompresji należy użyć polecenia:

```
sudo tar -xzvf arch.tgz rozpakowane
```

PRZYKŁAD 17.6

Wykonywanie kompresji i dekompresji pliku

Aby wykonać kompresję i dekompresję pliku, wykonaj czynności przedstawione poniżej.

1. Zaloguj się na konto użytkownika.
2. Wpisz polecenie:

```
sudo gzip plik.txt
```

Polecenie to spowoduje wykonanie kompresji pliku **plik.txt**. Oryginalny plik zostanie usunięty z systemu.

3. Wpisz polecenie:

```
sudo gzip plik.txt
```

Polecenie to spowoduje wykonanie dekompresji pliku **plik.txt.gz**. Oryginalny plik zostanie przywrócony do systemu.

PRZYKŁAD 17.7

Wykonywanie kompresji i dekompresji katalogu zawierającego pliki

Aby spowodować kompresję i dekompresję katalogu, wykonaj czynności przedstawione poniżej.

1. Zaloguj się na konto użytkownika.
2. Wpisz polecenie:

```
sudo gzip -r styczen
```

Polecenie to spowoduje kompresję katalogu **styczen**, utworzonego w ćwiczeniu 15.1. Każdy plik w katalogu i jego podkatalogach zostanie poddany kompresji niezależnie od pozostałych zbiorów.

3. Wpisz polecenie:

```
sudo gunzip -r styczen
```

Polecenie to spowoduje dekompresję plików w katalogu **styczen** i jego podkatalogach.

17.5. Publikacje elektroniczne dotyczące systemu Linux

Publikacje elektroniczne to nie tylko prezentacje multimedialne czy demonstracje. Coraz więcej firm i osób publikuje własne katalogi, biuletyny czy skrypty. Niski koszt produkcji i dystrybucji wydawnictw elektronicznych sprawił, że są dostępne dla każdego. Dla wielu twórców pojawiła się możliwość pokazania własnej pracy w atrakcyjny sposób i to od razu na bardzo dużą skalę.

Do wyróżniających się twórców w kwestii publikacji elektronicznych należy zaliczyć wszystkich tych, którzy zajmują się pisaniem skryptów i opracowań dla systemu Linux. Ogromną bazę wiedzy zamieszczono na stronie <https://www.linux.pl/>, na której znajdziemy publikacje oraz wersje elektroniczne pozycji książkowych, obszerną dokumentację Linuksa z podziałem na kategorie i podręczniki najpopularniejszych dystrybucji.

Również sam system jest wyposażony w obszerną pomoc systemową udostępnianą w postaci podręcznika.

Podobnie jak dla systemu Windows, na stronie <https://www.dobreprogramy.pl> możemy wyszukać ciekawe demonstracje dotyczące konfiguracji i pracy w systemie Linux.

Liczne informacje uzyskamy również na stronie oraz <https://linux-magazine.pl/>

Tam też znajdziemy wiele porad praktycznych i sprawdzonych rozwiązań w pracy z systemem.

SPRAWDŹ SWOJĄ WIEDZĘ

1. Scharakteryzuj edytor tekstu vi.
2. Co to są skrypty powłoki?
3. Na czym polega archiwizacja zbiorów systemu Linux?
4. Jak kompensuje się zbiory w systemie Linux?